

**България: край на
безнаказаността чрез
универсална юрисдикция**
абстракт

**AMNESTY
INTERNATIONAL**

Amnesty International Publications

First published in April 2009 by
Amnesty International Publications
International Secretariat
Peter Benenson House
1 Easton Street
London WC1X 0DW
United Kingdom
www.amnesty.org

©Copyright Amnesty International Publications 2008

Index: EUR 15/002/2009
Original Language: English
Printed by Amnesty International, International Secretariat, United Kingdom

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording or otherwise without the prior permission of the publishers.

Amnesty International is a global movement of 2.2 million people in more than 150 countries and territories, who campaign on human rights. Our vision is for every person to enjoy all the rights enshrined in the Universal Declaration of Human Rights and other international human rights instruments. We research, campaign, advocate and mobilize to end abuses of human rights. Amnesty International is independent of any government, political ideology, economic interest or religion. Our work is largely financed by contributions from our membership and donations

**AMNESTY
INTERNATIONAL**

БЪЛГАРИЯ: КРАЙ НА БЕЗНАКАЗАНОСТТА ЧРЕЗ УНИВЕРСАЛНА ЮРИСДИКЦИЯ

ВЪВЕДЕНИЕ КЪМ ПРОЕКТА “КРАЙ НА БЕЗОПАСНИТЕ УБЕЖИЩА”

Държави, на чиито територии се извършва геноцид, престъпления срещу човечеството, военни престъпления, насилствени изчезвания и извънсъдебни екзекуции, често не разследват и не подвеждат под отговорност виновниците.

Тъй като малка част от виновниците за подобни престъпления могат да бъдат изправени пред Международния наказателен съд и други международни съдилища, отделните държави носят отговорността да раздадат правосъдие чрез универсална юрисдикция.

Този доклад е част от серията “Край на безопасните убежища” (*“No Safe Haven”*), която анализира държавната практика и законодателства на всичките 192 страни-членки на ООН.

Всеки един от тези доклади цели да помогне на адвокати, жертви и техните семейства, да идентифицират държави, където заподозрените в престъпления според международното право могат да бъдат подведени под съдебна отговорност и задължени да осигурят пълно обезщетение.

Докладите са предназначени да служат като основен инструмент на правосъдието и, като такива, да бъдат използвани от полиция, прокуратура, съдии, както и от адвокати на защитата и учени.

Всеки доклад предлага ясни препоръки как дадено правителство може да приведе националното си законодателство в съответствие с международното.

Целта на тази серия от доклади е да се премахне всяка възможност за безопасно убежище на хора, отговорни за най-ужасните престъпления, които човечеството познава.

БЪЛГАРИЯ: КРАЙ НА БЕЗНАКАЗАНОСТТА ЧРЕЗ УНИВЕРСАЛНА ЮРИСДИКЦИЯ¹

Държавите са способни да действат като представители на международната общност чрез универсална юрисдикция – правото да разследват и осъждат извършители на престъпления, без значение на чия територия са извършени, каква е националността на извършителя или жертвата и без да бъдат накърнени интересите на държавата, която твърди, че има юрисдикция. Този вид юрисдикция е един от най-ефективните инструменти, чрез които може да се сложи край на безнаказаност на най-сериозните престъпления според международното право.

България бе една от първите държави, позволила на съдилищата си да упражняват универсална юрисдикция върху всички престъпления дефинирани в първия наказателен закон на Княжество България от 1896г. (действал от 1896 до 1951г.). Настоящият наказателен кодекс на Република България, обаче, позволява универсална юрисдикция върху много по-ограничен спектър от престъпления. На лице са също и сериозни пропуски в законовата рамка, които възпрепятстват ефективното съдебно преследване на престъпления според международното право, включително:

- Много престъпления според международното право не са ясно дефинирани като престъпления в българското законодателство;
- Универсалната юрисдикция не засяга множество престъпления, определени от международното право;
- Принципите на наказателна отговорност не са определени в съответствие с най-стриктните изисквания на международното право;
- На лице са и много пречки за съдебно преследване и екстрадация.

Според настоящия наказателен кодекс, българските съдилища могат да упражняват универсална юрисдикция върху престъпленията, дефинирани в глава четиринайста от наказателния кодекс, ("Престъпления против мира и човечеството"). Престъпните деяния, изброени в глава четиринайста включват: агресия, геноцид, апартейд, военни престъпления, от международен и вътрешен характер, и изтезания по време на въоръжен конфликт. Също така България може да упражнява универсална юрисдикция върху престъпления, включени в международни съглашения, които оторизират участващите държави да прилагат такава юрисдикция. Обаче, не само че дефинициите на престъпните деяния в българския наказателен кодекс не съответстват на стандартите на международното право, но и списъкът от престъпления срещу мира и човечеството в глава четиринайста е непълен.

Въпреки че, България е криминализирала и определила в особената част на наказателния кодекс престъпленията убийство, изнасилване, насилствена проституция, незаконно лишаване от свобода и незаконно преследване, които са

¹ Този доклад бе подготвен от екип Международно правосъдие (*International Justice Project*) към Амнести интернешънъл, Лондон, базиран на материали, предоставени от Елена Костадинова. Докладът бе написан и ревизиран от Станимира Георгиева, адвокат-доброволец към Амнести интернешънъл. Организацията е също благодарна за коментарите и съдействието на Доц. д-р Красимира Бенкова, д-р Ирена Илиева, Иванка Иванова, както и на Министерството на външните работи, Министерството на правосъдието и Министерството на вътрешните работи.

престъпления срещу човечеството според Римския статут, те не са включени в глава четиринайста и следователно не попадат на универсална юрисдикция. Други престъпления срещу човечеството, като физическо унищожение, поробване, сексуално робство, насилствено забременяване, насилствена стерилизация, насилствено изчезване на лица и екзекуции без съд не са изрично и ясно определени в българското законодателство, а само някои от техните елементи се съдържат в особената част на наказателния кодекс. Незаконно депортиране на население и изтезание са включени в глава четиринайста, но са криминализирани единствено като военни престъпления.

Престъпни деяния, които не са изрично определени като престъпления срещу мира и човечеството в наказателния кодекс, не само не попадат на универсална юрисдикция, но и тяхното съдебно преследване може да бъде възпрепятствано от срокове на давност. Също така, след като дадени престъпления не са изрично дефинирани в наказателния кодекс, има опасност виновниците да не бъдат подведени под отговорност или екстрадирани. Следователно, в момента България е безопасно убежище за чужденци, извършили много от престъпленията според международното право, извън територията на страната, срещу други чужди граждани.

В България има законова рамка, която имплементира сътрудничеството и задълженията на страната според Римския статут на Международния наказателен съд и други международни съдилища. Въпреки това, съществува вероятност, лица издирвани от Международния наказателен съд и други международни съдилища да не бъдат задържани и предадени, поради липсващите или неясни определения на престъпните деяния в българското законодателство. Съществуват, също така, и редица пречки за екстрадация, като например, забраната за екстрадация на български граждани и принципът на двойната наказуемост (изискването действието да представлява престъпление според българския закон и според законодателството на молещата държава), които не трябва да важат за престъпления според международното право. Принципите, постановени в българското законодателство, които регламентират имунитети, забрана за обратно действие на закона, *ne bis in idem* (за едно и също престъпление не се наказва два пъти) и амнистии, също не включват клаузи изключващи престъпления според международното право.

При определени условия българските съдилища могат да упражняват универсална гражданска юрисдикция върху граждански иски в наказателни дела, базирани на универсална юрисдикция. Въпреки това подобни граждански иски могат да бъдат прекратени поради изтичане на срок на давност. Още повече разследване и съдебно обвинение по престъпления от общ характер могат да бъдат образувани само от прокурор, а не от жертвата или неговите или нейните наследници.

В България няма полицейска и прокурорска служба, специализирана в разследването и съдебното преследване на престъпления според международното право. Не са известни и съдебни дела, базирани на универсална юрисдикция.

България трябва основно да преразгледа и да промени законодателството си, за да не позволи на виновници за най-ужасните престъпления да се разхождат на свобода по българските улици.

Този доклад предлага обстоятелни препоръки за реформа на законодателството и държавната практика, които ще помогнат на България да изпълнява ефективно своите задължения според международното право: да разследва и да преследва по съдебен път международни престъпления, да екстрадира виновниците в други държави, които биха направили същото в справедлив съдебен процес, без риск от смъртно наказание, изтезания, или други нарушения на човешките права, или да ги предаде на Международния наказателен съд.

ПРЕПОРЪКИ

Да се ратифицира без ограничаващи резервации:

- Декларацията от 2006г. за защитата на всички лица от насилствено изчезване, която задължава държавите да екстрадират или подведат под съдебна отговорност, лица заподозрени в извършването на насилствени изчезвания. Също така да се направи декларация по член 31 и 32, признаваща компетентията на Комисията да получава оплаквания от лица и държави.
- Допълнителния протокол към Конвенцията за предотвратяване на изтезания и нечовешко или унижително отнасяне или наказания.

Да се дефинират изрично престъпленията според международното право или да се променят дефинициите в наказателния кодекс на следните престъпления, в съответствие с най-стриктните изисквания на международното право:

- геноцид;
- престъпления срещу човечеството;
- военни престъпления във въоръжен конфликт от международен или вътрешен характер;
- изтезания по време на въоръжен конфликт и мирно време;
- извънсъдебни екзекуции; и
- насилствени изчезвания.

Ясно дефинираните престъпления да бъдат включени в глава четиринайста от наказателния кодекс (Престъпления против мира и човечеството), за да се затвърди правото на българските съдилища да упражняват универсална юрисдикция върху тях.²

² За пълния списък на препоръките към правителството на Република България, виж цялостното изследване на Amnesty International, *"Bulgaria: End Impunity through Universal Jurisdiction"*.

